

Peéry Rezső

Trianon – negyven év távlatából¹

I. Az előzmények: közép-európai népforradalom és a szövetségesek katonai beavatkozása

■ Amidőn a kivérzett, kirabolt és megalázott Kis-Magyarország képviselői negyven esztendővel ezelőtt megjelentek az egykori királyi szerető trianoni palotájában, hogy országuk felszabdolásának művét, ezt a tehetségtelen mézárasmunkát, ezt az esztelen élvefelboncolást tudomásul vegyék, a trianoni „békével” szentesített állapot már megmutatta a foga fehérjét: példátlanul heves erejét a pusztításban, a káosz szellemét, amelyből vétetett, s amelynek elemeit azóta is magában hordja.

E közép-európai új államrend a felbomlás pillanatában rögtönzött katonai akciók nyomában alakult ki; abban a hatalmi vákuumban, amelyet a Monarchia népeinek általános, forradalmi békevágya teremtett meg. Vyx tábornok emlékezetes jegyzéke Magyarország területe kétharmadának megszállásáról 1919 kora tavaszán nem a magyar nacionalizmusra mért csapást, hanem a Tisza István politikáját felszámoló közép-európai népforradalomra. Így kifejlésében pusztította el azt az ígéretes társadalmi, politikai és szellemi erőfeszítést és energiát, amelynek akkoriban alighanem egyedülálló kulcshelyzete volt a Duna-medencében: a nemzetiségi vezetőkkel és tömegekkel egyezkedő magyar polgári demokráciát.

Akár Kossuth jobbágyfelszabadító közép-európai forradalmát, a tizennyolcas magyar változást is külső fegyveres intervenció semmisítette meg. Mielőtt Horthy és Bethlen Magyarországnak világgá kiáltott sérelme lett volna, a készülő Trianon ennek a közép-európai és magyar demokráciának temetője lett.

Clemenceau baljós és szerencsétlen békéjének két évtizedében Nyugaton európai divattá vált nevetni, gúnyolódni vagy – hallgatni a „reakciós” magyar nacionalizmusnak Trianonra felelő, utaló jajszávára; arra azonban a gúnyolódók, hahotázók sem szívesen emlékeztek, hogy e béke elmarasztaló ítélete az előbb antantbarát magyar demokrácia oldaláról hangzott el. Ez az ítélet nem csak

elvi elutasítás volt, hanem tüntető politikai gesztus: a hatalomról való lemondás tragikus – és nyilván tragikusan elhamarkodott – elhatározása. Károlyi Mihály a Vyx-jegyzék hatására adta át a hatalmat „Magyarország proletariátusának”. A magyar demokrácia joggal tartott attól, hogy a hihetetlen területablás után nem számíthat többé a nép bizalmára: a szövetségesek kegyelméből pedig nem kívánt tovább élni. Az önrendelkezési jog nyílt elárulása pillanatában a bosszú és gyűlölet békefeltételeinek elfogadása helyett önként levonult a történelem színpadáról.

A közép-európai népforradalom és a külföldi megszállók harcában a népforradalom maradt alul. A színen a káosz, a vakhit, a rögtönzés, a szociális és nemzeti szenvedély maradt: a magyar kommün és Stromfeld Aurél kétségbeesett kísérlete, a menthető mentése az általános összeomlásban a túlerővel szemben, s Lenin árnyékával nemzetiszínű zászlói mögött;² a román megszállás, s a magyar ellenforradalom, az éhség, a polgárháború fúriái.

Most, amikor alkalmunk nyílik arra, hogy egyes-egyedül az igazságnak elkötelezve emlékezzünk a trianoni évfordulóról, előbb az elvetélt és soha vissza nem térő esély távlatairól szeretnénk szólni. Egy másfajta magyar népforradalom bukott ügyének száműzöttjeiként elődeink forradalmi szerepéről és drámájáról kell megemlékeznünk azzal a tisztelettel és kegyelettel, amely e nagy lehetőségű, kívülről elbuktatott társadalmi, politikai és szellemi vállalkozásnak független magyar férfiak részéről jár ki. Szólnunk kell a belső közép-európai megbékélésnek, belső társadalmi és nemzeti kiegyezésnek reményéről, amely már megvalósulóban volt a régi rend bukása nyomában, s valóban Magyarország népeinek akaratát fejezi ki, ha a külerő rá nem tör, ha külső imperialista hatalmi számítás meg nem bukattja. Idéznünk kell ezt a fegyveres erővel eltiport lehetőséget, már csak azért is, mert elődeinkről szólunk, s mindezzel a mi októberünk nem kevésbé végzetes hatású bukásának drámája ötlük eszünkbe.

Mire nyílt remény e soha vissza nem varázsolható pilanatban? A feudális-oligarchikus társadalmi szerkezet megváltoztatására polgárháború nélkül; a közép-európai nemzetiségi kiegyezés létrehozására vérontás és a fajták közötti háború elkerülésével. Egy ország volt itt készülőben néhány hónapig, amely maga felett nem kívánt idegen hatalmat megtűrni, s gazdájának az itt élő népek akaratát ismerte el. Ebbe a nemzeti és szociális alkuba és egyezkedésbe avatkoztak be északról, délről és nyugatról az idegen katonák. Annyi bizonyos, hogy az első magyar október szereplői idealista és doktriner emberek voltak: hittek azokban a nemes elvekben, amelyeket Wilson elnök meghirdetett és Clemenceau arcul csapott. Általában nem voltak réálpolitikusok, nem kívántak a fortély, az aljasság, a színlelés politikai fegyverével élni. Forradalmi tömegakarát hívta őket a színre, s úgy érezték, ez a felelősség erkölcsi kötelezettséget jelent. Nem ismerték a régi oligarchia politikusainak tapasztalatait, nem volt sejtelmük sem arról, milyen meglepetéseket tartogat a forradalmi szláv nacionalizmus ideológusainak fegyvertára. Az általános politikai machiavellizmus tetőpontján forradalmi idealizmussal láttak az ország dolgához.

Gyengék voltak – mondották róluk a régi rend hívei, akik általában ebben az októberben naiv optikával nem az összeomlás feltartóztatására vonatkozó kísérletet, hanem az összeomlás előidézőjét látják, tisztára mosván így ama belpolitikai irányzatot és külpolitikát, amelynek katasztrófáját Kossuth már egy fél évszázaddal 1918 előtt látnoki tisztasággal jósolta meg. Ezek a gyenge és ügyefogyott emberek egy iszonytató méretű hatalmi válságban milliók bizalmát tudták megnyerni; tekintélyt keltettek a közép-európaiakban maguk, s reményt a béke elérése iránt. A nacionalista polgárháború rémülete helyett a dunai nemzetek és népek együttműködését kívánták megvalósítani; egy nagyszabású földreform munkálatait kezdték meg; törvénybe iktatták a polgári és emberi szabadságjogokat; leszámoltak a hazai nacionalizmussal és imperializmussal, s iparkodtak az önrendelkezés elve alapján kitérni az idegen nacionalizmus és imperializmus útjából. Nemzeti és kulturális önkormányzatot terveztek az itt élő népek számára, de az ország mint gazdasági egység, mint közös haza fenntartását szerették volna elérni – az itt honos embermilliók érdekében.

A forradalmi változás magyar politikusai – javarészt a szabad értelmiséghez s a demokratikus szocializmus táborához tartozó emberek – a Nyugat eszményeibe vetett hittel közelítettek a szövetségesekhez. A nyugati világ politikusai azonban, sajnos, nem vettek tudomást róluk és törekvéseikről. Nyugat-Európa politikai vezetői és pub-

licistái ebben az időben kizárólag a kisebb szláv népek nemzeti törekvéseiben látták a demokrácia európai sorsproblémáját. Helyesebben, a közép-európai problémákat kizárólag Beneš és Masaryk egyoldalú, elfogult forradalmi nacionalizmusának tálalásában ismerték. A közép-európai történelem, földrajz meg néprajz ismerete híján fenntartás nélkül elfogadták Masaryk professzor történetfilozófiai tételeit a kis szláv népek eredendően és feltétlenül demokratikus hivatásáról. Márpedig ez a felfogás csakúgy egyoldalú volt, mint egykoron Marxé, aki 1848–49 tapasztalataiból azt a tanulságot szűrte volt le, hogy a kis szláv népek természetüknél és helyzetüknél fogva az európai reakció és ellenforradalom zsoldosai s az orosz imperializmus szálláskészítői. Mindkét ítélet túlzás és általánosítás, ám Marx éppúgy nem tudott megszabadulni a szlávokkal szemben a magyar forradalom eltiprása után kialakult iszonykomplexumától, mint ahogy Masaryk elnök sem a germanofóbiától, ösztönös magyargyűlöletétől, illetve romantikus szláv messianizmusától.

Masaryk történetfilozófiája mögött azonban a nyugati gyenge pontokat, tájékozatlanságokat, fáradtságot és iránytalanságot kitűnően ismerő és zseniális propagandája dolgozott. A tételekre itt politikai terv épült: a büntetés terve, a jövő Európájának új épülete. A dogmákból és messianizmusból az ő fortélyja és ügyeskedése jóvoltából új hatalmi egyensúly született meg, államok keletkeztek, milliók sorsa alakult a jutalom és a büntetés jegyében. A francia külügyminisztériumban izgatása s meggyőzése nyomában kialakult már az új európai biztonság dogmája, amely szerint Közép-Európában az új kisimperializmusok szövetsége volt hivatott szavatolni az európai békét, első számú közellensége: Magyarország ellen. Ez a démoni szellemű nacionalista a távlatból eleve így tette kilátástalanná a közép-európai népek szabad akaratának kinyilvánítási lehetőségeit, semmissé a közép-európai összefogás s a magyar demokrácia esélyeit.

A professzorok, jogászok és szakszervezeti vezetők magyar kormányának szószólóit egy goromba tábornok fogadta Belgrádban. A Nyugatot keresték, s egy rövidlátó és brutális szellemű hatalmi politikával találkoztak. Mint demokraták és liberálisok szövetségeket kerestek, s kurta vezényszavak tudatták velük, hogy barátságra, megértésre, támogatásra nem, csupán megaláztatásra és büntetésre számíthatnak: feltétlen meghódulásra, teljes lemondásra.

S e válasz nyomában rövid egymásutánban bekövetkeznek a szláv–román nacionalista víziókat valóságra váltó tábornoki cselekedetek. A francia biztonsági terv által kialakított méreteken 1919 januárjában megkez-

dődik Magyarország területeinek katonai előzönlése és megszállása. Észak, dél és nyugat felől pihent, friss, frontot alig látott seregek hatolnak olasz, francia és orosz legionárius egyenruhákban, szövetséges tábornokok vezetésével az ország központja felé. Lerohanják és meglepik az új társadalmi és nemzetiségi rend kialakításán fáradozó, demilitarizált és gyanútlan országot, melynek hadügyminisztere az imént kiáltotta világgá, hogy nem akar többé katonát látni. E seregek nemcsak a nemzetiségek lakta területeket árasztják el, hanem hívatlanul és kéretlenül megszállják az ország színmagyar vagy magyar–német jellegű városait: Pozsonyt, Komáromot, Kassát, Losoncot, Lévát, Ipolyságot, Érsekújvárt, Rimaszombatot, Beregszászt, Munkácsot, Szatmárt, Brassót, Temesvárt, Nagyváradot, Marosvásárhelyt, Kolozsvárt, Szabadkát és Újvidéket; elnyelnek csodálkozó és néma nemzetiségeket, s elszakítanak összefüggő, hatalmas területeken élő magyar milliókat. A katonák mögött megbízottak jönnek, emisszáriusok, biztosok és zsupánok, akik a kihirdetett ostromállapot keltette dermedt csendben kezdik meg az új államok közigazgatásának megszervezését rendeletekkel, kinevezésekkel, a demokratikus játékszabályokat teljes mértékben mellőző intézkedésekkel.

A megszállás, az internálások és statárium légkörében, gyermekekre leadott sortűzek kíséretében alakul ki Beneš *Új Európája* a történelmi Magyarország területének kétharmad részén, a Duna-medence tekintélyes kiterjedésű peremvidékein.

II. Az utódállamok tündöklése és nyomorúsága

A végleges határokat a békekonferencia fogja megállapítani – ezzel a sokat hangoztatott és vigaszként ható megállapítással vezették le a kialakuló kisantant politikusai az 1919-es katonai rögtönzés nyomában kelt általános közép-európai nyugtalanságot. A magyar kommün idején az antant megszállás ideológiai indoklást nyert: helyre kell állítani a polgári rendet és jogbiztonságot Magyarországon, hallottuk az érvelést akkortájt, az ok-okozati sorrend újabb súlyos cseréjével. A polgári rend és biztonság mintha elsősorban nem azzal dőlt volna meg, hogy a wilsoni elveket katonai hódításokkal helyettesítették, és a közép-európai nemzetiségi kiegyezés útján járó pacifista magyar kormányt a megszállásokkal megoldhatatlannak látszó kész helyzet elé állították 1919 kora tavaszán! Nemcsak a magyar népet érte ekkor eddigi történelmének legsúlyosabb sérelme, hanem a közép-európai nemzetiségekről is a „róluk – nélkülük” elv értelmében döntöttek: nem csak a magyar néptől vonták

meg a szabad akarat nyilvánításának lehetőségét, hanem a horvátoktól, a románoktól, a szlovákoktól is.

Masaryk és Beneš – akiket a demokrácia bajvívóiként ünnepelt a Nyugat két évtizedig – hallani sem akart semmiféle népszavazásról, terveinek valamelyes demokratikus hitelesítéséről. Úton-útszélen hangoztatták, hogy az „átkozott magyar elnyomás” következtében a magyarországi nemzetiségek politikai és kulturális színvonala annyira kezdetleges, hogy e nemzetiségek demokratikus akaratnyilvánításáról nem lehet szó. Elnyomottak lévén nem ismerik fel érdekeiket. Abban, hogy – 1867 óta – a magyar kormányok szerencsétlen nemzetiségpolitikát folytattak, sajnós, igazuk volt, ám erre az állapotra hivatkozva elvenni tőlük az akaratnyilvánítás jogát, felettébb problematikus cselekedet. A túlzó nacionalizmus prófétái éppúgy szeretnek kizárólagos joggal „népeik” nevében beszélni, mint a radikális forradalmi szocializmus képviselői, illetve bajnokai a proletariátus, a munkásság vagy kiváltképp a parasztság nevében. Érvelésük megdöbentően hasonlít egymás[é]hoz. A munkásosztályt sem szabad kérdezni akarata felől, mert elnyomott lévén nem ismeri fel érdekeit... A forradalmi nacionalisták éppúgy nem kíváncsiak a nemzet véleményére, mint a forradalmi szocialisták a munkásosztályára. S mindketten a „nép”, illetve a „munkásosztály” egyedül hivatott képviselőinek tartják magukat. Demokratikus tömegigazolásuk felől érdeklődni vagy eretnecség, vagy az „ellenség szolgálata”. Masaryk, Beneš, Iorga, Maniu vagy Štefánik csak annyira voltak jogosultak népeik nevében beszélni, mint Lenin vagy Trockij a világ proletariátusa képviselőiben. E kor nemzeti és szociális prófétái méltóságukon alulinak tartották, hogy demokratikus igazolást szerezzenek ama nemzeti vagy szociális tömegektől, amelyek nevében beszéltek avagy cselekedtek. A demokrácia játékszabályait a radikális nacionalisták a forradalmi szocialisták módjára semmisítették meg Közép-Európában.

„Népeik” nevében szóltak akkor a fanatikus nacionalisták, s az érdekeltek nem válaszoltak, mert olykor a megszólítás formájában nem is voltak jelen. Az eltelt negyven esztendő megmutatta, hogy sem csehszlovák, sem szerbhorvát nemzet nincsen, de vannak csehek és szlovákok, szerbek és horvátok; mint ahogyan nincsen székely nemzet sem, csupán a magyarság székely törzse vagy változata van. A fikció, a hazugság, a kényszerképzet, az ideológiai vezényszó és általánosítás nacionalista síkon lépett fel ekkortájt a Duna-medencében, hogy később szociális fikcióknak és általánosításoknak készítsen talajt.

Sajnos, az akkori Európa képviselői ugyanabban az állapotban leledztek, mint a második világháború be-

fejezése idején a színen levő politikusok: önálló kezdemény nélkül, fáradtan és tehetetlenül adták át magukat ama bűvöletnek, amely a kutyaharapást szőrével, a nacionalizmust nacionalizmussal, a régi igazságtalanságot új igazságtalansággal, a levitézlett hatalmi tébolyt újfent szervezkedő hatalmi tébollyal kívánta gyógyítani. Amidőn a Monarchia népei – négy szörnyű és véres esztendő után – megcsömöröltek a háborútól és nacionalizmustól, s nemzeti érdekeik okos és becsületes megosztása felől tanakodva nem kívántak katonát és nacionalista politikust látni, vadonatúj, egzotikus egyenruhákban rájuk zúdultak a tábornokok és zsoldosseregek, rájuk özönlött a túlzó és forradalmi nacionalizmusnak az emigrációban pihent garnitúrája, a népszavazásról, demokratikus népakaratról, érdekek egyeztetéséről hallani nem kívánó ideológusok vezérkara, a hódító és türelmetlen nacionalizmus szelleme, amelynek váratlan és gyors rátörése az elalélt Duna-medencére az erőszak tétel órájában ellenfélre alig talált. Masaryk Tamás rossz előérzettel, elborult és vívódó kedéllyel tér vissza Prágába: a győzelmet túl könnyűnek, a szerzés arányát indokolatlanul nagyra érzi. Ám ez az óra nem az ésszerű megfontolások pillanata, még Masaryk kivételes egyéniségének sem.

Mindez csak rögtönzés, alkalmi rendcsinálás, vigasztalják a katonai annexiók után a rémült és csodálkozó milliókat Európában: a végső szót a konferencia mondja majd ki.

A békekonzferencia azonban, amidőn Saint Germainben és Trianonban összeül, hogy a Dunai Monarchia népeinek sorsa felől határozzon, szinte teljes egészében a katonai rögtönzés által teremtett új helyzetet hagyja jóvá, megtéteztvén szörnyűséges jóvátételekkel, amelyek az osztrák és a magyar népet évtizedekre Európa koldusaivá és páriáivá degradálják, kiszolgáltatván őket a társadalmi katasztrófák megpróbáltatásainak, a bosszú szellemének, a tömegindulatok fúriáinak. A konferencia jóváhagyja a helyzetet, mert megteremtődött, mert készen van, mert ez a „status quo” immár...

A trianoni „békekötés” természetellenes, történelmellenes, észellenes állapotokat teremt a Duna-medencében. Szétdarabol egy természetes, civilizatórikus szellemi és történelmi egységet: Magyarországot. Megsemmisíti a dunai nemzeteknek 1867 után kialakult tágabb létkeretét, a Dunai Monarchiát, amely megoldatlan nemzetiségi és társadalmi problémái ellenére ötven esztendő alatt a polgári civilizáció, a jólét, a szellemi emelkedés, a nemzeti és társadalmi fejlődés, a jogbiztonság és a kultúra olyan általános fokát éri el, amely sok szempontból magasabb, sőt jóval magasabb volt a korabeli európai átlagnál. Megsemmisíti a történelmi Magyar-

országot, mint olyan elévült képletet, amely nem tudta a nemzetiségi kérdést megoldani. Helyébe teremt négy vegyes nemzetiségű államot elégedetlen nemzetiségek millióival. Az autokrata magyar nacionalizmust büntetni és megfékezni kívánván széttöri a történelmi Magyarországot, hogy helyébe az autokrata nacionalizmusok egész sora keletkezzék: a csehszlovák, magyar, román és délszláv kisimperializmus. Halálra ítéli és megsemmisíti a liberális színezetű és jellegű magyar állami igazgatást, hogy helyébe türelmetlen szellemű féldiktatúrák, kormányzóságok, királyságok lépjenek, olyan permanens háborúsággal a fajok, felekezetek, társadalmi osztályok között, amelyre e területen a feudális kiskirályságok véltékedeése óta nem volt példa.

A régi Monarchia népei közül – a „győztesekről” szólván – csupán a csehszlovák államkeretbe sodródtak számára adatik meg a lehetőség, hogy a polgári demokrácia áldásaival éljenek. Masaryk elnök állama az egyetlen terület, ahol a Monarchia demokratikus és szabadelvű hagyománya tovább él, épül és fejlődik, ám ez a demokrácia a győztes nemzetek jogait kodifikálja elsősorban, s rövidlátó nacionalizmusával képtelen megnyerni nem cseh nemzetiségű polgárai millióinak bizalmát; a trianoni béke erőszakkal és mesterséges beavatkozással megoldja a régi nemzetiségi sérelmek egy részét, de nem adja meg a nemzeti nagykorúság lehetőségét sem a szlovákoknak, sem a horvátoknak, [s] az új állami alárendeléseknek olyan nem kívánt formáját teremt meg, amelyet a magyarokkal együtt a régi nemzetiségek milliói éreznek nyűgnek és béklyónak. A Duna-medence középponti népének: a tizenkét és félmillió magyaroságnak ez a „béke” olyan természetellenes és fájdalmas létfeltételeket, olyan gazdasági sebeket, olyan nemzeti és kulturális sérelmeket, olyan szegénységet juttat állandó osztályrészül, amely lét, amely helyzet e nemzet fiainak szemében mindig természetellenesnek és észellenesnek fog feltűnni, külső és indokolatlan erőszak tételnek, amely ellen minden rendű és rangú magyar mindenkoron opponálni fog, mihelyt arra módja nyílik, a régi és az új meg a legújabb Európában, demokráciában avagy diktatúrában élvén, amikor ahogyan lehet. Mint magyarok, fájdalmas szívvel és szégyenkezve beszélünk minderről, hiszen e szörnyű és természetellenes béke nélkül nem lettünk volna Európa szegénylegényei, Orgovány³ és az első kommün, a fehérterror és a frankhamisítás⁴ képzettársításával terhelt nép. E béke nélkül hogyan is lehetett volna Kossuth népéből később – legalábbis a politika formái szerint – Hitler csatlósa?

III. Miért lett „szocialista béke” az imperializmus örökségéből?

Amidőn 1946 tavaszán Budapesten dr. Révay István irányításával a párizsi béketárgyalások magyar küldöttségének nemzetiségi szakértői számára bizonyító anyagot állítottunk össze a Trianonban létesített határok gazdasági, közigazgatási és nemzetiségi ellentmondásairól, azzal a méla reménnyel végeztük munkánkat, hogy az új béke – ha másért nem is, a szocialistának mondott külpolitika érdekében – néhány vonásában talán korrigálni fogja a régi erőszaktételt és igazságtalanságot. Nem azért hittük ezt, mintha illúzióink lettek volna a leendő béketárgyaláson a közép-európai ügyek területén minden bizonnyal legbefolyásosabb szerződő fél, a szovjet hatalom külpolitikáját illetően. 1939 augusztusa óta e tekintetben csak a született és gyógyíthatatlan vakoknak lehetnek illúzióik. Tudtuk azt, hogy a szovjet hatalom külpolitikájának egyetlen és kizárólagos elve a hatalmi érdek és célszerűség, amelynek útján semmiféle elvi áldozattól nem riad vissza. A Hitlerrel kötött egyezmény, a szerencsétlen Lengyelország keleti felének megszállása, Besszarábia, a balti államok sorsa, a varsói felkeléssel szemben tanúsított könyörtelen magatartás lezárt minden vitát, megszüntetett minden kételyt e tekintetben. Megítélésünk szerint az sem számított semmit, hogy a második világháború előtt a kisantant államok egyetlen legális kommunista pártja, a csehszlovákiai, a népfrontpolitika inaugurálásáig a magyar irredentán is túltevő hevességgel és radikalizmussal hirdette a csehszlovákiai nemzetiségek jogát az önrendelkezésre – egészen az elszakadásig. A dialektikus külpolitika kialakításában az elvi álláspontok és megkötöttségek mindenkor átmeneti jellegűek, illetve nincsen az a hajmeresztő fordulat, nincs az az ellentmondás, amelyet ne lehetne rugalmas tételeivel igazolni. Láttuk e külpolitika felsorakozását Versailles ellen és Versailles mellett, a fasiszta hatalmi érdekek, az „új Európa” oldalán és (a sors kényszere folytán) a nyugati szövetségesek mellett, a háború ellen és a háború mellett, a hódítások, foglalások és annexiók ellenfeleinek táborában és az annektálók és hódítók sorában, a lenini nemzetiségi elvek hirdetői és ugyanezen elvek megsemmisítői élén. A „világproletariátus államának” helyzete külpolitikai téren mindig egyszerű volt: mindig az felelt meg az igazságnak, a marxizmus-leninizmus tanításának, amit éppen a maga érdekei biztosítására cselekedett. Ez a tapasztalatból jól ismert magatartás semmi jóval nem biztatható. Mint ahogy a legborúsabb kilátásokra következtettünk abból, hogy Beneš elnök ezúttal Moszkvából hozta az új csehszlovák kormány program-

ját Kassára, amely program ezúttal egyelőre nem ígért mást, mint a csehszlovákiai németek és magyarok teljes kitelepítését, jogfosztását, illetve beolvasztását.

Mindennek ellenére mégis voltak bizonyos reményeink, illetve illúzióink a tekintetben, hogy talán a riasztó előjelek ellenére sem következik be mechanikusan a trianoni béke megismétlődése. A múlt szerencsétlenségeinek sorozatára kellett eszmélnünk közben. Mindaz a szenvedés és megpróbáltatás, ami osztályrészünkkel jutott a második világháborúban, bekövetkezett volna-e egy természetesebb és igazságosabb közép-európai államrend fennállása esetén? Mi kergette a közép-európai népeket – szlovákokat, románokat, magyarokat – a megtorlásra szomjazó nacionalizmus örületébe 1938-tól kezdődően, mi készítette árulásra a demokráciával és testvérmagunkkal szemben, mi vitte a véres és baljós kalandok útjára? Nem elsősorban a közös rendezőelv hiánya? Nem elsősorban az a béke, amely a birtoklók és a nincstelenek szembeállításával a lappangó feszültség, az állandó gyűlölködés, az egymástól való félelem földjévé alázta Közép-Európát? Mi készítette szállást az újjárendezést ígérő, a revánsra törekvő hitleri és Mussolini-féle szélsőséges nacionalizmusnak a Duna-medencében, ha nem a szlovák, a horvát és a magyar érdekeknek az első Párizs környéki békében elmulasztott egyeztetése?

Persze valószínű, hogy a hitleri imperializmusnak egy konföderált Közép-Európa sem tudott volna eredményesen ellenszegülni. Ám bekövetkezett volna-e az a „mindenki háborúja mindenki ellen”, az a törvénytelen szenvedés, testvérharc, vérontás és megaláztatás, ha a náci hatalom nem tudja kijátszani az 1919-es nacionalizmus szellemével beoltott közép-európai nemzeteket? Ha nem tud hivatkozni kiegyenlített számlákra, ha nem tud támaszkodni valódi és jogos nemzeti aspirációkra? Volt némi reményünk, mert a józan ész azt sugallta, hogy Közép-Európa korlátlan új ura, a szovjet hatalom éppen a saját érdekeire való tekintettel talán valamennyire módosítani kívánja a Duna-medence állapotait. Nem várható-e esetleg, hogy az új rendező hatalom egyszerűsíteni kívánja a Trianonban összekuszált képletet? Ezentúl valamenyny közép-európai nemzet a hatalmi körébe tartozik majd. Ésszerű-e, józan dolog-e elfogadni e majdnem egységes elvek szerint irányított Duna-medencében egy eredendő és súlyosan imperialista jellegű egykori békekötés döntéseit? Abban az időben hallottunk nemegyszer arról a biztatásról és sugallatról is, amely az új nagyhatalom részéről érkezett a román és magyar baloldal címére egy erdélyi autonómia kialakítására vonatkozóan. (Ami persze utólag egy kelepcébe utaló lidércfénynek bizonyult.)

Az előttünk felmerülő kérdés az volt: vállalja-e az új rendező nagyhatalom a marxizmus–leninizmus elvei jegyében az európai imperializmus korának legsilányabb és legbosszúállóbb békéjét?

A történelem csakhamar megadta a választ erre a még mindig naiv és világnézeti illúziókon alapuló kérdésre. Persze, a délibábot előttünk is megcsillantották: lesz valamelyes etnikai határkiigazítás. S lett mindebből: újabb öt magyar falu elvétele⁵ és olyan újabb jóvátétellel tetézt Trianon, amelynek nyomában a magyar kolduslét egy újabb fél emberöltőre tért vissza, s a magyarországi szegénység elérte történelmi mélypontját. Ami még az imént hihetetlennek tűnt, valósággá vált mégis. A szemlélődőben és kortársban felvetődik a kínzó kérdés: miért? Miért kellett Clemenceau békéjét újabb csapásokkal, megterhelésekkel, fájdalmakkal tetézve elfogadni?

Miért kellett a marxizmus–leninizmus elvei jegyében szentesíteni azt a tényt, hogy a Csallóköz és a Mátyusföld, a Partium és a Székelyföld, Kárpátalja és a palóc peremvidék lakossága „kisebbség” ősei földjén, ahol legalapvetőbb nyelvi és kulturális jogait is legfeljebb ajándékképpen kaphatja meg – már ha megkapja – az „uralkodó nemzet” tagjaitól? Miért kellett a „proletár nemzetköziség” áldását adni arra a sérelemre, hogy [a] Közép-Európában részint még mindig összefüggő területen, s nem kis részt városokban lakó hárommilliónyi magyarnak egyeteme, iskolája, nyelvhasználat, politikai képviselete, irodalma, kultúrája állandóan kétséges és vitatható napi politikai függvény legyen, politikai megfontolás tárgya természetes állapot helyett? Miért lehetett végrehajtani e hatalom és eszme jegyében kétszáz ezer szlovákiai magyarnak Hitlerék lengyelországi beolvasztását lemásoló „visszaszlovákosítást”⁶?

Clemenceau békéje szocialista béke lett. Talán azért, mert rendje csak egy nagyhatalom protektorátusának árnyékában, csak egy megváltozhatatlannak látszó hatalmi helyzet függvényeként létezik. Ez a béke, ez a rendezés hívja és kívánja a külső szavatolást, a nagyhatalmi patronátust. S kitűnően alkalmas a benne részes kis népek egymással való sakkban tartására. Mindenekelőtt pedig az egyik legnépesebb közép-európai nemzet, a földrajzi kulshelyzetben levő magyarság néprajzi és szellemi meg gazdasági erőinek lekötésére, megosztására, gyengítésére.

Clemenceau békéje új történelmi funkciót tölt be: Nagy Péter végrendelete szellemében⁷ örökösödik azon, hogy Közép-Európában Kossuth konföderációjának gondolata egyelőre csak utópia és vágyálom maradhasson. Egyelőre, de minden bizonnyal – nem véglegesen.

JEGYZETEK

- 1 PEÉRY Rezső: *Európa önvédelme, avagy Magánbeszéd az egyszemélyes hazáról. Peéry Rezső válogatott írásai.* Szerk. FILEP Tamás Gusztáv, TÓTH László, Pozsony, Kalligram, 1996, 147–160.
- 2 A Tanácsköztársaság hadseregében nem engedélyezték a nemzeti jelképek használatát. A felföldi harcokban a Landler Jenő vezette III. hadtestben alkalmazták ugyan a nemzeti színű lobogót, s javaslatot tettek annak általános bevezetésére is, de Budapestről nem kaptak hozzá jóváhagyást.
- 3 1919 őszén a Kecskemét környékén operáló Héjjas-féle tiszti különítmény több helyen tömeggyilkosságot hajtott végre a Tanácsköztársasággal rokonszenvező paraszton. Ezek közül az orgoványi vérengzés kapta – külföldön is – a legnagyobb publicitást.
- 4 1925 decemberében Hollandiában magyar diplomáciai útlevelel utazó személyeket tartóztattak le, mert hamis frankot találtak náluk. A szálak a honvédség Térképészeti Intézetéhez és Teleki Pál volt miniszterelnökhöz vezettek. A frankhamisításhoz – amelyről a franciák már korábban is tudtak – a benne részt vevők szerint a háborút követő megtorlás nyújtott morális alapot. Az ügy kipattanását kül- és belpolitikai botrány követte, hátterének felderítésére parlamenti vizsgálóbizottság alakult.
- 5 Valójában három faluról van szó: Oroszárról, Horvátjáfaluról és Dunacsúnyról; mindhárom az 1945-ös párizsi békeszerződések után került Csehszlovákiához.
- 6 A valóságban több mint háromszázezer volt a reszlovakizációra jelentkezők száma.
- 7 Nagy Péter nem hagyott hátra írásos végrendeletet – képletesen azonban a nagyhatalmi berendezkedés programját hagyta utódaira, amelynek részeként az orosz külpolitika a Dardanellák megszerzésére, a Balkán meghódítására és a tengeri utak megszerzésére irányult. A reformkor óta ismert az az apokrif végrendelet, amely Nagy Péter nevében a világ meghódításának programját tartalmazta, pontokba szedve.